

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ДАЙДЖЕСТ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТУ З ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ НААУ

за II-III квартали 2020 року

Випуск 2

КОМІТЕТ З ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ НААУ
2020

Зміст

2

I. НОВИНИ КОМІТЕТУ	3
1.1. Проведені активності Комітету та їх короткий огляд.....	3
II. НОВЕЛИ (актуальні зміни) ЗАКОНОДАВСТВА	5
2.1. Закони та інші нормативно-правові акти.....	5
2.2. Законопроекти.....	8
III. СУДОВА ПРАКТИКА	14
3.1. Практика Верховного Суду.....	14
3.1.1. <i>Справи у сфері зобов'язального права</i>	14
3.1.2. <i>Справи у сфері речового права</i>	15
3.1.3. <i>Справи у сфері недоговірних зобов'язань</i>	17
3.1.4. <i>Справи у сфері спадкового права</i>	19
3.1.5. <i>Справи у сфері цивільного процесу</i>	20

Відповідальний редактор Дайджесту:

Черемис А.В.

Редактори: Березенська Ю.О., Даниленко П.О.

Контакти: 04070, м. Київ, вулиця Борисоглібська, 3,
2-й поверх

Комітет з цивільного права та процесу НААУ

Голова Комітету: Простибоженко О.С.

I. Новини комітету

1.1. Проведені активності Комітету та їх короткий огляд

Засідання Комітету з цивільного права та процесу

Дата проведення: 14 квітня 2020 року.

Місце проведення: онлайн-платформа Zoom

- На засіданні були присутні Голова Комітету Олег Простибоженко, члени Комітету Юлія Березенська та Платон Даниленко, секретар Комітету Аліна Черемис

Деталі зустрічі: <https://goo.su/2gt4>

Комітет з цивільного права та процесу НААУ презентував дайджест за 1 квартал 2020 року

У Дайджесті відображено новели (актуальні зміни) до законодавства, які стосуються:

- внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ в частині зменшення граничного розміру ціни позову для справ незначної складності, які можуть визнаватися судом малозначними та доповнення переліку малозначних справ, що підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження;
- Закону України "Про оренду державного і комунального майна" в частині етапів передачі майна, мінімального строку оренди;
- проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судовий збір» (щодо сплати судового збору при захисті прав малолітніх та неповнолітніх осіб) тощо.

А також, актуальної практики Верховного Суду, пов'язаної з інститутом зобов'язального права (у справах про виконання виконавчого напису нотаріуса, застосування принципу свободи договору) та цивільного процесу (розгляд справи за відсутності учасника процесу щодо якого немає відомостей про вручення судової повістки, подання апеляційної скарги через місцевий суд).

Деталі зустрічі: <https://goo.su/2gt4>

Опубліковано Дайджест судової практики щодо позовної давності Комітету з цивільного права та процесу

4

- У Дайджесті зібрано практику Європейського суду з прав людини та правові позиції Верховного суду у речових, зобов'язальних, сімейних правовідносинах, а також щодо процесуальних особливостей застосування позовної давності.

Перегляд Дайджесту: <https://goo.su/2h5D>

Інтерв'ю для «ЗіБ» голови Комітету з цивільного права та процесу НААУ, к.ю.н. Олега Простибоженко.

Цивільне право викликає найбільш гострі дискусії, адже у ньому заховані нерозв'язні проблеми, що хоча б раз у житті можуть торкнутися кожного. Як нові норми впливають на старі конфлікти інтересів та які перспективи у реформаторських пропозиціях влади?

Про це та інше в інтерв'ю для «ЗіБ» розмірковує Голова Комітету з цивільного права та процесу НААУ, к.ю.н. Олег Простибоженко.

Інтерв'ю можна переглянути на сайті НААУ: <https://goo.su/2H5F>

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДАЙДЖЕСТ

судової практики
щодо позовної давності

II. НОВЕЛИ (актуальні зміни) ЗАКОНОДАВСТВА

2.1. Закони та інші нормативно-правові акти

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» від 30.03.2020 року № 540-IX

Дата прийняття: 30.03.2020 року

Набрання чинності: 02.04.2020 року

Під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), строки, визначені статтями 257, 258, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 Цивільного Кодексу України, продовжуються на строк дії такого карантину.

В період здійснення в Україні заходів щодо запобігання виникненню, поширенню і розповсюдженню епідемій, пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19), забороняється підвищення процентної ставки за кредитним договором.

З моменту встановлення карантину, введеного постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 року № 211 (з наступними змінами і доповненнями), і до його завершення в установленому законом порядку наймач може бути звільнений від плати за користування майном відповідно до частини шостої статті 762 цього Кодексу.

Що стосується змін у цивільному процесі, то Суд може видаляти із зали судових засідань осіб, які перешкоджають веденню судового засідання, здійсненню прав або виконанню обов'язків

учасників судового процесу або судді, порушують порядок у залі суду, а також Суд може прийняти рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, в судові засідання під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», якщо участь в судовому засіданні становить загрозу життю чи здоров'ю особи.

Під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на запобігання поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), учасники справи можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Підтвердження особи учасника справи у такому випадку здійснюється шляхом накладення електронного підпису, якщо особа немає такого підпису, то у порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України.

Крім того, під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на запобігання поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), строки, визначені статтями 49, 83, 84, 170, 178, 179, 180, 181, 185, 210, 222, 253, 275, 284, 325, 354, 357, 360, 371, 390, 393, 395, 398, 407, 424 ЦПК України, а також інші процесуальні строки щодо зміни предмета або підстави позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог, подання доказів, витребування доказів, забезпечення доказів, а також щодо строків звернення до суду, подання відзиву та відповіді на відзив, заперечення, пояснень третьої особи щодо позову або відзиву, залишення позовної заяви без руху, подання заяви про перегляд заочного рішення, повернення позовної заяви, пред'явлення зустрічного позову, заяви про скасування судового наказу, розгляду адміністративної справи, апеляційного оскарження, розгляду апеляційної скарги, касаційного оскарження, розгляду касаційної скарги, подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, продовжуються на строк дії такого карантину.

Текст закону за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-IX>

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361–IX від 06.12.2019 року

Дата прийняття: 06.12.2019 року

Набрання чинності: 28.04.2020 року

Законом вносяться зміни до статей Цивільного кодексу України, якими регулюються обмеження прав вкладника на розпорядження банківським рахунком (стаття 1074 ЦК України) – додається така обставина як «замороження активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням».

Абзац перший частини першої статті 1075 ЦК України доповнено заборобою Банку за заявою клієнта розривати договір банківського рахунка чи вчиняти інші дії, що мають наслідком припинення договору, у разі якщо грошові кошти, що знаходяться на відповідному рахунку, заморожені відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Текст закону за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>

Закон України «Про внесення змін до Господарського кодексу України та Цивільного кодексу України щодо недопущення нарахування штрафних санкцій за кредитами (позиками) у період дії карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби COVID-19» № 691–IX від 16.06.2020 року

Дата прийняття: 16.06.2020 року

Набрання чинності: 04.07.2020 року

Законом захищено права позичальників у зв'язку з запровадженням карантинних заходів, а саме у разі прострочення позичальником у період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби COVID-19, або/та у тридцятиденний строк після дня завершення дії такого карантину виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитором (позикодавцем),

позичальник звільняється від обов'язків сплатити на користь кредитодавця (позикодавця) неустойку, штраф, пеню за таке прострочення.

Текст закону за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-20>

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» № 590–IX від 13.05.2020 року

Дата прийняття: 13.05.2020 року

Набрання чинності: 23.05.2020 року

Закон передбачає комплекс змін, спрямованих на вдосконалення діяльності банків, зокрема шляхом зміцнення корпоративного управління, та врегулювання особливостей судового провадження у справах щодо виведення банків з ринку. Крім того, законом запроваджуються оновлені механізми виведення банків з ринку, які спрямовані на удосконалення ліквідаційної процедури та задоволення вимог якомога більшої кількості кредиторів банку, що ліквідується, а також удосконалення механізмів можливої участі держави у виведенні банку з ринку.

Так, згідно частини 3 статті 5 Цивільного процесуального кодексу України, єдиним способом захисту прав осіб, які є (були) учасниками банку і права та інтереси яких були порушені внаслідок виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправного (незаконного) індивідуального акта Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, рішення Кабінету Міністрів України, є відшкодування завданої шкоди у грошовій формі.

Визнання протиправним (незаконним) індивідуального акта/рішення, зазначеного в частині третій цієї статті, не може бути підставою для застосування способів захисту у вигляді визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, правочинів або інших дій/визнання протиправною бездіяльності, прийнятих, вчинених або допущених у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку

Вносяться певні зміни і в главу щодо забезпечення позову – розширено об'єкти, за рахунок яких не допускається таке забезпечення до майна (активів) або грошових коштів неплатоспроможного банку, банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених статтею 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (крім ліквідації банку за рішенням його власників), а також на майно (активи) або грошові кошти Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Текст закону за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-20>

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» № 340–ІХ від 05.12.2019 року

Дата прийняття: 05.12.2019 року

Набрання чинності: 16.01.2020 року (для змін у Цивільний кодекс України – 16.07.2020 року)

Закон передбачає право власника нерухомого майна встановити або скасувати вимогу нотаріального посвідчення договору (внесення змін до договору), предметом якого є таке майно чи його частина, крім випадків, якщо відповідно до закону такий договір підлягає нотаріальному посвідченню. Таке встановлення або скасування вимоги є одностороннім правочином, що підлягає нотаріальному посвідченню, а вимога, відповідно, виступатиме обтяженням речових прав на нерухоме майно та підлягатиме державній реєстрації в визначеному законом порядку (абзац 2 частини 1 статті 209 ЦК України).

Текст закону за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-20>

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби CO-VID-19» № 692–ІХ від 16.06.2020 року

Дата прийняття: 16.06.2020 року

Набрання чинності: 16.07.2020 року

Закон визначає, що плата за користування нерухомим майном (його частиною) підлягає зменшенню за вимогою наймача, який здійснює підприємницьку діяльність з використанням цього майна, впродовж усього часу, коли майно не могло використовуватися в підприємницькій діяльності наймача в повному обсязі через запроваджені обмеження та (або) заборони, у зв'язку з встановленням карантину, введеного Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 року № 211 (із наступними змінами і доповненнями), і до його відміни (скасування) в установленому законом порядку.

При цьому, розмір плати за користування майном не може перевищувати сукупний (пропорційно до орендованої площі) обсяг витрат, які наймодавець здійснив або повинен буде здійснити за відповідний період для внесення плати за землю, сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, і сплати вартості комунальних послуг. Зазначені витрати

покладаються на наймача як плата за користування майном за відповідний період пропорційно площі нерухомого майна, яку він наймає відповідно до договору, якщо договором не передбачений обов'язок наймача самостійно сплатити ці витрати повністю або частково.

Дана норма не поширюється на суб'єктів господарювання, які впродовж дії карантину фактично здійснювали діяльність з використанням цього майна в своїй господарській діяльності в повному обсязі, а також на договори найму майна, яке належить територіальній громаді.

Текст закону за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-20>

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перебігу процесуальних строків під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (CO-VID-19)» № 731–ІХ від 18.06.2020 року

Дата прийняття: 18.06.2020 року

Набрання чинності: 17.07.2020 року

Закон визначає, що під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), суд за заявою учасників справи та осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки (у разі наявності у них права на вчинення відповідних процесуальних дій, передбачених цим Кодексом), поновлює процесуальні строки, встановлені нормами цього Кодексу, якщо визнає причини їх пропуску поважними і такими, що зумовлені обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном. Суд може поновити відповідний строк як до, так і після його закінчення.

Суд за заявою особи продовжує процесуальний строк, встановлений судом, якщо неможливість вчинення відповідної процесуальної дії у визначений строк зумовлена обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном.

Крім того, Законом №731–ІХ встановлено, що процесуальні строки, які були продовжені відповідно до пункту 4 розділу Х «Прикінцеві положення» Господарського процесуального кодексу України, пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення» Цивільного процесуального кодексу України, пункту 3 розділу VI «Прикінцеві положення» Кодексу адміністративного судочинства України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 540–ІХ від 30 березня 2020 року, закінчуються через 20 днів після набрання чинності цим Законом. Протягом цього 20-денного строку учасники справи та особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та

(або) обов'язки (у випадках наявності у них права на вчинення відповідних процесуальних дій), мають право на продовження процесуальних строків на встановлених підставах, про що було зазначено раніше.

Текст закону за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-20>

Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» № 768-ІХ від 14.07.2020 року

Дата прийняття: 14.07.2020 року

Набрання чинності: 13.08.2020 року

Закон регулює діяльність щодо організації та проведення азартних ігор, в тому числі визначає порядок обмеження особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх судом за заявою членів сім'ї першого ступеня споріднення або законних представників, такий порядок встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України. Рішення суду про обмеження у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх, яке набрало законної сили, направляється до Уповноваженого органу виключно судом, який ухвалив таке рішення, з метою його внесення до Реєстру осіб, яким обмежено доступ до гральних закладів та/або участь в азартних іграх.

Категорії справ, що підлягають розгляду в порядку окремого провадження доповнено обмеженням фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх.

Текст закону за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20>

2.2. Законопроекти

Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури розгляду судових справ, пов'язаних із захистом прав дітей»

Номер, дата реєстрації: 3206 від 12.03.2020

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Народний депутат України

Головний комітет: Комітет з питань правової політики

Інші комітети: Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики, Комітет з питань молоді і спорту, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом

Статус: Надано подання Комітету про доопрацювання

З пояснювальної записки:

Метою законопроекту є спрощення процедури розгляду судових справ про усиновлення дитини, що сприятиме розвитку та підтримці сімейних форм виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

Відповідно до Сімейного кодексу України усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Усиновлення вважається здійсненим у день набрання чинності рішенням суду про усиновлення, і відбувається виключно за рішенням суду. Зверненню до суду передую певний процес, який передбачає збір документів, подання заяв та отримання висновків і це не беручи до уваги процес встановлення контакту й налагодження відносин з дитиною. З часу прийняття рішення про усиновлення дитини до моменту набрання рішенням суду законної сили проходить багато часу. При цьому значну частину цього часу становить сам судовий процес розгляду справи – який передбачений тривалістю до трьох місяців і, додатково, тридцяти днів, наданих для апеляційного оскарження.

Весь час, доки справа про усиновлення дитини розглядається судом та спливає строк апеляційного оскарження такого судового рішення, дитина перебуває у відповідних закладах для неповнолітніх і в цей час вона позбавлена батьківського піклування не через життєві обставини, а через затягнуті строки розгляду судових справ про усиновлення дитини.

Про необхідність скорочення процесуальних строків судового розгляду справ, що стосуються, зокрема, усиновлення дитини зазначено також в Указі Президента України «Про деякі питання забезпечення прав та законних інтересів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, розвитку та підтримки сімейних форм виховання» від 30 вересня 2019 року № 721/2019.

Так, законопроектом пропонується внести зміни до Сімейного кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України, якими передбачити, що:

1) під час скасування усиновлення за рішенням суду в зв'язку

з тим, що таке усиновлення суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання, суд одночасно вирішує питання про позбавлення усиновлювача батьківських прав стосовно цієї дитини;

2) судова справа про усиновлення може вирішуватися у складі одного судді без залучення присяжних;

3) під час підготовки справи про усиновлення дитини до розгляду суд може вирішити питання про участь у ній як заінтересованих осіб особу, в сім'ї якої виховується дитина (приймні батьки, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники, законні представники);

4) підготовка судової справи про усиновлення до розгляду повинна бути проведена не пізніше п'яти днів з дня відкриття провадження у справі;

5) справи про усиновлення дитини розглядаються судом протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі;

6) за результатами розгляду заяви про усиновлення, суд ухвалює рішення протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі;

7) апеляційна скарга на рішення суду про усиновлення дитини подається протягом десяти днів з дня його проголошення.

Комітетом з цивільного права та процесу НААУ були підготовлені свою пропозиції та зауваження до даного законопроекту:

1. Комітет повністю підтримав внесення пропонованих змін до ст.ст. 293, 311, 312 Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України) та вважає їх доцільними і своєчасними.

2. Комітет не погодився з пропонованими змінами до ст. 242 Сімейного кодексу України (надалі – СК України) та ст.ст. 313, 314, 354 ЦПК України.

2.1. Законопроектом № 3206 запропоновано доповнити положення ст. 242 СК України частиною четвертою такого змісту «У разі скасування усиновлення з підстави, зазначеної у пункті 1 частини першої статті 238 цього Кодексу, суд вирішує питання про позбавлення усиновлювача батьківських прав стосовно цієї дитини».

Комітет вважає доповнення ст. 242 СК України вказаною нормою недоцільним, оскільки положеннями ч. 1 ст. 164 СК України визначено виключний перелік підстав для позбавлення батьківських прав. При цьому такої підстави як скасування усиновлення (навіть з підстави, передбаченої в п. 1 ч. 1 ст. 238 СК України) згадана норма не містить, тому запропонована редакція ст. 242 СК України суперечить загальним підставам позбавлення батьківських прав.

Крім того, така пропозиція суперечить принципу диспозитивності цивільного судочинства (ст. 13 ЦПК України), який передбачає, що суд розглядає справу лише на підставі заяви особи та в межах заявлених нею вимог. Тобто, суд позбавлений можливо-

сті вирішити питання про позбавлення батьківських прав, якщо про це не буде заявлено відповідну вимогу.

Скасування усиновлення та позбавлення батьківських прав є самостійними підставами для припинення на майбутнє прав і обов'язків, що виникли між дитиною та батьками чи усиновлювачами. Тому змішування цих двох підстав видається абсолютно недоцільним.

Комітет у зв'язку з цим пропонував виключити з частини першої ст. 238 СК України пункт перший, який передбачає можливість скасування усиновлення, якщо воно суперечить інтересам дитини, не забезпечує їй сімейного виховання. У разі, якщо мають місце такі обставини, то усиновлювачі повинні бути позбавлені батьківських прав з підстави, що вони ухиляються від виконання своїх батьківських обов'язків (п. 2 ч. 1 ст. 164 СК України). Отже, пропоновані зміни до ст. 242 СК України Комітет вважає недоцільними та необґрунтованими.

2.2. Законопроектом № 3206 запропоновано доповнити положення ст. 313 ЦПК України частиною п'ятою такого змісту: «Суд розглядає справу про усиновлення дитини протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі.»

На думку Комітету доповнення вказаної статті вказаною нормою є зайвим та суперечить сталій прецедентній практиці Європейського суду з прав людини, відповідно до якої визначення «розумність строків» у жодному разі не вказує на найкоротший строк для прийняття рішення судом, а навпаки вказує на те, що суд має максимально детально та прискіпливо оцінити усі наявні у справі докази, за необхідності сприяти сторонам їх витребуванню тощо, не ставляючи пріоритет якнайшвидшому розгляду справи перед повнотою її розгляду.

Комітет звертає увагу, що згідно з частиною 2 ст. 210 ЦПК України суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті. Розпочати розгляд справи по суті суд має не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 210 ЦПК України).

Враховуючи, що за пропозицією Законопроекту № 3206 у справах про усиновлення підготовче засідання не проводиться, то відповідно суд має вирішити таку справу протягом все того ж 30-денного строку. Тому Комітет вважає недоцільним додаткове дублювання норм.

За таких обставин Комітет вважає, що строки розгляду і вирішення справ про усиновлення, що визначені нормами ЦПК України, є абсолютно обґрунтованими та відповідають завданням цивільного судочинства, якими є своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту прав, свобод чи інтересів особи. При цьому своєчасність розгляду і швидкість розгляду не є тотожними поняттями.

2.3. Згідно з частиною першою ст. 314 ЦПК України у запропонованій редакції «За результатами розгляду заяви про усиновлення, суд ухвалює рішення в строки, передбачені частиною п'ятою статті 313 цього Кодексу».

Комітет вважає викладення зазначеної норми у такій редакції недоцільним, оскільки така пропозиція фактично дублює норми ч. 5 ст. 313 ЦПК України в запропонованій редакції Законопроекту та з підстав, викладених у п. 3 цих пропозицій.

2.4. Законопроектом № 3206 запропоновано доповнити ст. 354 ЦПК України новим положенням, згідно з яким „Апеляційна скарга на рішення суду про усиновлення дитини подається протягом десяти днів з дня його проголошення”.

Розуміючи намір парламентарів у такий спосіб пришвидшити набрання чинності судовим рішенням, Комітет не може погодитися з такою пропозицією, виходячи з такого.

ЦПК України не встановлює жодних винятків із загального правила щодо строків на апеляційне оскарження. Справи про усиновлення не є якимись особливими, щоб скорочувати строк на апеляційне оскарження судового рішення. Якщо керуватися такою логікою, то скорочення строку на апеляційне оскарження має відбуватися і у справах про позбавлення батьківських прав, у справах про відібрання дитини, у справах про визначення місця проживання тощо.

У зв'язку з цим Комітет пропонував замість внесення змін до ст. 354 ЦПК України використовувати процедуру допущення негайного виконання рішення суду, передбачену в ст. 430 ЦПК України. Для цього необхідно доповнити частину першу ст. 430 ЦПК України новим пунктом 11, яким передбачити право суду допустити негайне виконання рішення суду про усиновлення, якщо суддя вважатиме, що це відповідає найкращим інтересам дитини. Водночас, необхідно виключити зі ст. 314 ЦПК України частину шосту, яка передбачає можливість усиновлювача відкликати свою заяву про усиновлення.

Проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо скорочення строків розгляду судом справ, пов'язаних із захистом прав дітей, та вдосконалення порядку розгляду справ окремого провадження»

Номер, дата реєстрації: 3386 від 24.04.2020

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Кабінет Міністрів України

Головний комітет: Комітет з питань правової політики

Інші комітети: Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики, Комітет з питань молоді і спорту, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом

Статус: Надано подання Комітету про доопрацювання

З пояснювальної записки:

Забезпечення захисту прав та інтересів дітей шляхом скорочення процесуальних строків судового розгляду справ, що стосуються усиновлення, встановлення опіки, піклування, позбавлення батьківських прав, відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав, а також вдосконалення порядку розгляду справ окремого провадження, виключивши положення щодо участі присяжних у процесі їх розгляду.

Проектом Закону пропонується:

- доповнити статтю 189 ЦПК положенням, згідно з яким підготовче провадження у справах про позбавлення батьківських прав та про відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав має бути проведене протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження.
- внести зміни до статті 210 ЦПК, якими передбачити, що суд має розпочати розгляд справи про позбавлення батьківських прав та про відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав по суті не пізніше наступного робочого дня з дня закінчення підготовчого провадження у таких справах.
- доповнити статтю 313 ЦПК положенням, згідно з яким суд розглядає справи про усиновлення протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі.
- внести зміни до статей 293 та 34 ЦПК стосовно виключення положень щодо участі присяжних у розгляді справ окремого провадження.

За результатами опрацювання Законопроекту № 3386 Комітет висловив наступні зауваження та пропозиції до нього.

1. Комітет повністю підтримав внесення пропонованих змін до ст.ст. 34, 293 Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України) та вважає їх доцільними і своєчасними.
2. Комітет не погодився з пропонованими змінами до ст.ст. 189 та 210 ЦПК України.

Комітет вважає такі доповнення недоцільним, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 189 ЦПК України визначено, що підготовче провадження має бути проведене протягом шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї із сторін або з ініціативи суду.

Тобто, законодавством визначено строк протягом якого, суд має провести підготовче провадження та розпочати розгляд справи по суті. Проте, в кожній справі, виходячи із предмету справи, кількості учасників справи, предмета доказування, тощо суд вирішує скільки часу необхідно для підготовки справи до розгляду її по суті.

Справи про позбавлення батьківських прав та про відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав, мають свої особливості розгляду, адже вказані справи слухаються за участі органів опіки та піклування, які мають надати суду висновок з питань, що стали предметом позову.

Найчастіше суди не можуть своєчасно завершити розгляд вказаних справ саме через затримку органу опіки та піклування у підготовці та поданні до суду відповідного висновку. Це пов'язано з тим, що засідання органів опіки та піклування відбуваються

у відповідності до їх графіку засідань, що взагалі не узгоджується із судовими строками розгляду таких справ.

Щодо доповнення частини першої статті 210 ЦПК України наступними змінами: «Суд має розпочати розгляд справи про позбавлення батьківських прав та про відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав по суті не пізніше наступного дня з дня закінчення строку, передбаченого частиною четвертою статті 189 цього Кодексу».

Оскільки розпочати розгляд справи по суті суд має не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 210 ЦПК України), доцільність внесення саме такого уточнення є сумнівною, оскільки ЦПК України пов'язує момент початку розгляду справи по суті із відкриттям провадження у справі, а не із закінченням підготовчого засідання. Зрештою, суд не позбавлений можливості провести підготовче провадження у найкоротші строки, якщо це не завдасть шкоди повноті та всебічності розгляду справи.

3. На думку Комітету доповнення статті 313 ЦПК України вказаною нормою є зайвою та суперечить сталій прецедентній практиці Європейського суду з прав людини, відповідно до якої визначення «розумність строків» у жодному разі не вказує на найкоротший строк для прийняття рішення судом, а навпаки вказує на те, що суд має максимально детально та прискіпливо оцінити усі наявні у справі докази, за необхідності сприяти сторонам їх витребуванню тощо, не ставлячи пріоритет якнайшвидшому розгляду справи перед повнотою її розгляду.

Водночас, Комітет звертає увагу, що згідно з частиною 2 ст. 210 ЦПК України суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті. Розпочати розгляд справи по суті суд має не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 210 ЦПК України).

Видається більш доцільним внести зміни до ст. 312 ЦПК України, в якій передбачити, що у справах про усиновлення підготовче судове засідання не проводиться (як це зроблено у законопроекті, реєстр. № 3206 від 12.03.2020). Це сприятиме логічній цілісності ЦПК України.

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння формуванню відповідального батьківства»

Номер, дата реєстрації: 3667 від 16.06.2020

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Кабінет Міністрів України

Головний комітет: Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики

Інші комітети: Комітет з питань правової політики, Комітет з питань молоді і спорту, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом

Статус: Надано на ознайомлення

З пояснювальної записки:

Метою прийняття даного проекту Закону є нормативно-правове удосконалення системи захисту права кожної дитини на виховання у сім'ї та догляд своїх батьків шляхом формування відповідального ставлення до батьківства, вдосконалення безпечних для дітей шляхів організації допомоги батькам у їх вихованні.

Пропозиції та зауваження від Голови комітету з цивільного права та процесу НААУ Олега Простибоженка:

1. Законопроектом пропонується скасувати судовий порядок розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей, а натомість запровадити адміністративний порядок (через орган РАЦС).

Комітет вважає необґрунтованим внесення змін до ст.ст. 105, 106 і 109 СК України у запропонованій законопроектом редакції, оскільки, по-перше, необхідно зберегти альтернативу для розірвання шлюбу за спільною згодою обох з подружжя, яке має дітей, – або через суд, або через орган РАЦС; по-друге, ідея, що до спільної заяви подружжя про розірвання шлюбу буде додаватися типовий договір про врегулювання питань, пов'язаних з дітьми, є неприйнятною (є великий ризик, що на практиці неможливо буде відступити від положень такого типового договору, оскільки орган РАЦС в такому випадку просто відмовиться розривати шлюб, а сама можливість батьків на власний розсуд врегулювати такі питання щодо дітей буде поставлено під серйозний сумнів та обмежена типовим шаблоном); по-третє, необхідно чітко встановити, що має містити такий договір.

2. Законопроектом пропонується, щоб при вирішенні судом спору про розірвання шлюбу суд одночасно вирішував низку питань щодо дітей (місце проживання, участь у вихованні, аліменти).

Дана ідея розцінюється як неприйнятна, оскільки норми Цивільного процесуального кодексу України не пропонується узгодити із пропонованими законопроектом змінами. Суд розглядає справу лише в межах заявлених вимог і не має права вирішувати питання, які не заявлялися в позовній заяві. Крім того, законопроектом не допускається можливість для подружжя домовитися лише щодо окремих питань, подавши суду відповідний договір, а щодо інших моментів – звертатися до суду. Лишається риторичним питання, що має робити суд, якщо вимога про розірвання шлюбу не заявляється, але має місце спір про місце проживання чи аліменти.

Справа про розірвання шлюбу або про стягнення аліментів може бути вирішена за кілька місяців, тоді як справи щодо дітей тривають більше року через складнішу процедуру і ширше коло залучених осіб (як приклад, необхідно залучати орган опіки та піклування, отримувати його висновок). Оскільки законопроектом пропонується вирішувати всі ці питання одночасно, то розгляд такої масивної справи триватиме ще довше.

3. Законопроектом пропонується низка змін щодо присвоєння та зміни прізвища, ім'я та по батькові дитини.

У ст. 295 ЦК України та ст. 149 СК України законопроектом про-

понується, щоб дитина з досягненням 14 років могла самостійно змінювати прізвище, власне ім'я та по батькові.

Проте, такий підхід є радикальним і нічим не обґрунтованим. Досить часто період 14–18 років у дітей пов'язаний зі становленням особистості, „боротьбою” за свій статус, визнання серед однолітків, кризою у відносинах з батьками тощо. Безумовно, що дитина має право на зміну імені та по батькові. Проте така можливість має бути обумовлена згодою батьків, які несуть за неї основну відповідальність до досягнення дитиною повноліття.

У ст. 145 СК України законопроектом пропонується, щоб прізвище дитини визначалося одним з батьків у випадку, коли згода другого з батьків не може бути підтверджена. Не вдаючись у питання тлумачення, що означає „не може бути підтверджена” і хто має це встановлювати, логічним виглядає, щоб у разі відсутності згоди між батьками з цього питання дитині присвоювалося подвійне прізвище, тобто таке, яке б включало прізвища обох з батьків.

4. У ст. 151 СК України законопроектом пропонується врегулювати питання передання дитини на виховання іншим особам. Підтримуючи в цілому дану ідею, Комітет вважає, що пропонувана конструкція є занадто складною, що в результаті призведе до її неефективного використання.

Запровадження в СК України такого інституту необхідно проаналізувати його співвідношення з перебуванням дітей в інтернатах (коли батьки їх віддають для навчання або за браком коштів) чи навчання дітей у дитячих садках тощо. В цих випадках вочевидь йдеться про ситуації, які підпадуть під пропонувану законопроектом редакцію ст. 151 СК України. У разі ухвалення такої норми всім цим закладам вочевидь доведеться переоформлювати свої відносини з урахування нових вимог.

5. В низці статей (зокрема, 112, 119, 158, 159, 161 СК України) законопроект використовує термін „закріплена в будь-якій іншій формі домовленість щодо місця проживання дитини”. Комітет вважає таке поняття невдалим і дуже дискусійним, оскільки цивільне законодавство містить поняття форм правочинів (усна, письмова, нотаріальна). Власне з цих положень і належить виходити при формулюванні норм законопроекту. Тому, видається доцільним взагалі відмовитися від чіткого окреслення форми правочину в даних нормах і обмежитись єдиним поняттям „домовленість”.

Проект Закону України «Про виконавче провадження»

Номер, дата реєстрації: 3726 від 23.06.2020

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Народний депутат України

Головний комітет: Комітет з питань правової політики

Інші комітети: Комітет з питань фінансів, податкової та митної політики, Комітет з питань економічного розвитку, Комітет з питань правоохоронної діяльності, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом

Статус: Надано на ознайомлення

З пояснювальної записки

Метою законопроекту є підвищення ефективності виконання судових рішень і рішень інших органів шляхом створення умов для подальшого розвитку інституту приватного виконання (збільшення кількості приватних виконавців та розширення їх повноважень), переходу до повноцінної змішаної системи примусового виконання рішень та удосконалення правових інструментів стягнення заборгованості.

Проект передбачає:

- перегляд ролі суду у виконавчому провадженні з метою забезпечення, а не перешкоджання виконанню, зменшуючи можливість для недобросовісних боржників, зловживаючи своїми процесуальними правами, використовувати суди для затягування виконання та уникати його;
- перегляд регуляторної ролі Мінюсту, з метою забезпечення професії приватних виконавців більшою незалежністю від надмірного державного контролю, а саму регуляторну функцію перетворити на сервісну, зокрема проводити планові перевірки приватних виконавців з метою підвищення стандартів роботи приватного виконавця;
- розвиток самоврядування приватних виконавців шляхом передачі Асоціації приватних виконавців України частини функцій (а в рівній мірі і відповідальності за кадровий корпус приватних виконавців), які на сьогодні здійснює Мін'юст, а саме функції з початкової підготовки та підвищення кваліфікації приватних виконавців;
- зрівняння процесуальних статусів державного і приватного виконавців з метою забезпечення виконання рішень судів, що стосуються державних органів та державних компаній, або забезпечення права діяти на користь державного клієнта, зокрема у разі стягнення адміністративних штрафів;
- розширення повноважень помічників приватних виконавців з метою надання їм права виконувати окремі виконавчі дії та забезпечувати можливість створення ефективної бізнес-практики;
- забезпечення більш прозорого та справедливого дисциплінарного процесу з метою забезпечення якості діяльності приватних виконавців та унеможливити покарання тих, хто виконує свою роботу, зокрема через зміну ролі та процедур діяльності Дисциплінарної комісії приватних виконавців;
- застосування інституту цивільного законодавства «сплата відсотків за користування чужими коштами», що зробить не вигідним уникання боржника від виконання рішення;
- підвищення ефективності виконавчого провадження шляхом його автоматизації, зокрема через удосконалення Автоматизованої системи виконавчих проваджень та запровадження належної системи автоматизованого арешту та списання коштів з банківських рахунків боржників з необхідними запобіжниками (наприклад, мінімальні захищені суми та інше);
- удосконалення порядку виконання рішень немайнового

характеру з метою унеможливлення уникнення боржником від виконання свого обов'язку, встановленого судом, у тому числі у випадку, коли боржником є державний орган або його посадова особа;

- забезпечення прозорого процесу продажу майна боржника.

Із метою удосконалення регулювання діяльності приватних виконавців, а також питань забезпечення виконавчого провадження, пропонуються запровадити підхід, відповідно до якого Міністерство юстиції України розробку окремих своїх актів здійснює у співпраці та за погодженням з Асоціацією приватних виконавців. Із метою забезпечення прозорості та об'єктивності

процедури доступу до професії приватного виконавця пропонується внести уточнення до діючого закону в частині забезпечення автоматизованого складання кваліфікаційного іспиту кандидатами у приватні виконавців.

Запровадження передбачених законопроектом змін забезпечить суттєве підвищення ефективності виконання судових рішень, як необхідної складової виконання дотримання Україною Європейської конвенції з прав людини та розв'язання вкрай згубної ситуації, пов'язаної з виконанням рішень Європейського суду з прав людини (справи Іванов/Бурмич проти України), шляхом рішучого розвитку інституту приватного виконання, а також удосконалення правових інструментів примусового виконання рішень.

III. СУДОВА ПРАКТИКА

3.1. Практика Верховного Суду

3.1.1. Справи у сфері зобов'язального права

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26.05.2020 у справі №910/13109/18 (провадження №12-7Гс20)

Особливості укладення договору поруки. Якщо кредитний ліміт боржника збільшено без погодження з поручителем: Велика Палата Верховного Суду зробила висновок.

Зміна обсягу зобов'язань боржника може бути підставою для припинення поруки. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя. На цьому наголосила Велика Палата Верховного Суду у справі № 910/13109/18.

За договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

Отже, Велика Палата ВС зазначила, що порука є спеціальним додатковим заходом майнового характеру, спрямованим на забезпечення виконання основного зобов'язання. Підставою поруки є договір, що встановлює зобов'язальні правовідносини між особою, яка забезпечує виконання зобов'язання боржника, та кредитором боржника.

Обсяг відповідальності поручителя визначається як умовами договору поруки, так і умовами основного договору, яким визначено обсяг зобов'язань боржника, забезпечення виконання яких здійснює поручитель.

Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки.

Настання правових наслідків, зумовлених вчиненням особою одностороннього правочину, для інших осіб пов'язане з дотриманням вимог щодо вчинення його у відповідній формі, обумовленій законом, та його реалізацією шляхом доведення цього правочину до відома зацікавлених осіб.

Приписи частини першої статті 559 ЦК України передбачають спеціальне регулювання порядку зміни забезпеченого порукою

зобов'язання, а відтак і договору, яким визначено обсяг зобов'язань боржника, з урахуванням волевиявлення та повідомлення, крім сторін цього договору, також поручителя і встановлюють правові наслідки неодержання згоди поручителя.

Умови договору поруки про те, що поручитель при укладанні цього договору дає свою згоду на збільшення основного зобов'язання, не виключають застосування правил, передбачених абзацом 3 частини третьої статті 202 ЦК України, та, відповідно, від необхідності узгодження певних вчинених в односторонньому порядку змін до основного зобов'язання із поручителем у належній формі.

За змістом частини першої статті 654 ЦК України зміна договору вчиняється в такій самій формі, що й договір, що змінюється, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із звичаїв ділового обороту.

Враховуючи викладене, установивши, що кредитний ліміт за кредитними зобов'язаннями боржника збільшено без погодження з поручителем, суд апеляційної інстанції дійшов помилкового висновку про наявність підстав для солідарного стягнення з боржника та поручителя спірних сум, оскільки порука за договором є припиненою в силу положень частини першої статті 559 ЦК України (у відповідній редакції).

Аналогічного за змістом висновку щодо застосування положень частини першої статті 559 ЦК України (у відповідній редакції) дійшов Верховний Суд у складі постійної колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 26 грудня 2018 року у справі № 569/8360/16-ц. Велика Палата Верховного Суду не вбачає підстав для відступу від цієї позиції.

Разом з тим, ураховуючи мотиви, викладені в цій постанові, Велика Палата Верховного Суду вбачає за необхідне відступити від правового висновку в подібних правовідносинах, викладеного Верховним Судом, зокрема, у постанові від 14 серпня 2019 року у справі № 910/12419/18 та від 1 листопада 2019 року у справі № 910/13940/18, вказавши, що умови договору поруки про те, що поручитель при укладанні цього договору дає свою згоду на збільшення основного зобов'язання, не виключають застосування правил, передбачених абзацом 3 частини третьої статті 202 ЦК України та, відповідно, від необхідності узгодження певних вчинених в односторонньому порядку змін до основного зобов'язання з поручителем у належній формі.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90111804>

КЦС ВС зробив висновок щодо розірвання договору банківського рахунку. Відкритий клієнтом картковий рахунок повинен бути закритий за заявою клієнта в будь-який час.

Право клієнта на розірвання договору банківського рахунку в односторонньому порядку безумовне. Посилання заявника на те, що в цьому випадку необхідно дотримуватися вимог частини другої статті 651 ЦК України і встановлювати істотність порушення договору другою стороною, є помилковим. Такого висновку дійшов Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду при розгляді справи № 519/875/14-ц.

Заява про закриття поточного рахунку фізичної особи, у тому числі фізичної особи-підприємця, підписується власником рахунку або уповноваженою ним особою. Заява про закриття поточного рахунку фізичної особи-підприємця засвідчується відбитком печатки (за наявності).

Отже, відкритий клієнтом картковий рахунок повинен бути закритий за заявою клієнта в будь-який час в порядку, передбаченому вказаними нормами.

Залишок грошових коштів на рахунку видається клієнтові або за його вказівкою перераховується на інший рахунок в строки і в порядку, встановлені банківськими правилами.

Верховний Суд наголосив, що пунктом 20.5 Інструкції № 492 передбачено, що закриття поточного рахунку за бажанням клієнта здійснюється на підставі його заяви про закриття поточного рахунку, складеної в довільній формі із зазначенням таких обов'язкових реквізитів: найменування банку; найменування (прізвища, ім'я, по батькові), коду за ЄДРПОУ (реєстраційного номера облікової картки) власника рахунку; номера рахунку, який закривається; дати складання заяви.

Зокрема, колегія суддів ВС погодилася із висновками суду апеляційної інстанції та мотивами відмови у задоволенні позовних вимог банку про стягнення коштів з посиланням на правові висновки Великої Палати Верховного Суду у справі № 310/11534/13-ц.

Зокрема:

- вернення з позовом про дострокове стягнення кредиту незалежно від способу такого стягнення змінює порядок, умови і строк дії кредитного договору;
- на час звернення з таким позовом вважається, що настав строк виконання договору в повному обсязі;
- рішення суду про стягнення заборгованості чи звернення стягнення на заставлене майно засвідчує такі зміни;
- наявність судового рішення про дострокове задоволення вимог кредитора щодо всієї суми заборгованості, яке боржник виконав не в повному обсязі, не є підставою для нарахування процентів та пені за кредитним договором, який у цій частині змінений кредитором, що засвідчено в судовому рішенні.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90563045>

3.1.2. Справи у сфері речового права

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19.05.2020 у справі №644/3116/18 (провадження №14-45цс20).

Квартира, що використовується як місце постійного проживання, не може бути примусово стягнута. Коли у нотаріуса наявні підстави для відмови у проведенні державної реєстрації права власності на квартиру за банком.

При підписанні іпотечного застереження сторони визначають лише можливі шляхи звернення стягнення, які має право використати іпотекодержатель. Стягнення є примусовою дією іпотекодержателя, направленою до іпотекодавця з метою задоволення своїх вимог. При цьому до прийняття Закону №1304-VII право іпотекодержателя звернути стягнення на предмет іпотеки (як у судовому, так і в позасудовому порядку) залежало не від наявності згоди іпотекодавця, а від наявності факту невиконання боржником умов кредитного договору.

Водночас Закон № 1304-VII ввів тимчасовий мораторій на право іпотекодержателя відчужувати майно іпотекодавця без згоди останнього на його відчуження. Такого висновку дійшла Велика Палата Верховного Суду у справі № 644/3116/18.

Колегія суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду передала справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, оскільки вважала за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в постанові від 20 листопада 2019 року у справі № 802/1340/18-а, а також оскільки справа містить виключну правову проблему, яка полягає у формуванні єдиної судової практики застосування положень Закону № 1304-VII у спорах щодо звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом передачі іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в позасудовому порядку.

Ухвалу мотивувала тим, що висновок суду апеляційної інстанції про те, що приватний нотаріус вчинила протиправні дії, зареєструвавши квартиру за банком, не відповідає правовій позиції, викладеній у постанові Верховного Суду у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 9 грудня 2019 року у справі № 464/8589/15-ц, яка розглядала цю справу у зв'язку з неоднаковим застосуванням судом касаційної інстанції норм права у подібних правовідносинах. Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку про те, що звернення стягнення на предмет іпотеки згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя (відповідним застереженням в іпотечному договорі), який передбачає право іпотекодержателя на продаж предмета іпотеки будь-якій особі - покупцеві, як і передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки, не може вважатися примусовим стягненням (відчуженням без згоди власника), оскільки таке право виникло на підставі договору (відповідного застереження в іпотечному договорі), згоду на яке надано іпотекодавцем.

Велика Палата Верховного Суду погодилася з висновком суду апеляційної інстанції про те, що квартира, яка використовується позивачем як місце постійного проживання, не може бути примусово стягнута на підставі дії Закону № 1304-VII, у тому числі і шляхом реєстрації права власності банком, як забезпечення виконання умов кредитного договору.

Отже, у нотаріуса були наявні підстави для відмови у проведенні державної реєстрації права власності на вказану квартиру за банком.

Аналогічний висновок щодо застосування положень Закону № 1304-VII міститься у постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 листопада 2019 року у справі № 802/1340/18-а. Підстави для відступу від цього висновку відсутні.

Нагадаємо, іпотека виникає на підставі договору, закону або рішення суду. До іпотеки, яка виникає на підставі закону або рішення суду, застосовуються правила щодо іпотеки, яка виникає на підставі договору, якщо інше не встановлено законом.

Договір про задоволення вимог іпотекодержателя, яким також вважається відповідне застереження в іпотечному договорі, визначає можливий спосіб звернення стягнення на предмет іпотеки відповідно до цього Закону. Визначений договором спосіб задоволення вимог іпотекодержателя не перешкоджає іпотекодержателю застосувати інші встановлені цим Законом способи звернення стягнення на предмет іпотеки.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89903954>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27.05.2020 у справі №916/2791/13 (провадження №12-115Гс19) .

Втручання держави у право власності. Не кожне втручання у право мирного володіння майном зумовлює порушення принципу пропорційності.

Втручання у право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно із законом і з легітимною метою, буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не буде встановлено справедливий баланс між інтересами суспільства, пов'язаними із цим втручанням, й інтересами особи, яка зазнає втручання в її право власності. Має існувати розумне співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої передбачається, та засобами, які використовуються для її досягнення. Такого висновку дійшла Велика Палата Верховного Суду у справі №916/2791/13.

Власник земельної ділянки має право використовувати її на свій розсуд відповідно до її цільового призначення. Так само є нормативно регламентованим право власника на забудову земельної ділянки, яке здійснюється ним за умови додержання архітектурних, будівельних, санітарних, екологічних та інших норм і правил, а також за умови використання земельної ділянки за її цільовим призначенням.

Орендар має право, зокрема самостійно, господарювати на землі з дотриманням умов договору оренди землі; за письмовою згодою орендодавця зводити в установленому законодавством порядку жилі, виробничі та інші будівлі і споруди та закладати багаторічні насадження. При цьому орендар зобов'язаний виконувати встановлені щодо об'єкта оренди обмеження.

Якщо власник земельної ділянки заперечує проти визнання права власності на нерухоме майно за особою, яка здійснила самочинне будівництво на його земельній ділянці, або якщо це

порушує права інших осіб, майно підлягає знесенню особою, яка здійснила самочинне будівництво.

Системний аналіз положень законодавчих актів дозволяє стверджувати, що державна реєстрація визначає лише момент, після якого виникає право власності, за наявності інших юридичних фактів, передбачених законом як необхідних для виникнення права власності.

При цьому формулювання положень статті 376 ЦК України виключають можливість існування інших способів легітимізації самочинного будівництва та набуття права власності на таке нерухоме майно, ніж ті, що встановлені цією статтею. Тож реєстрація права власності на самочинне будівництво за особою, що здійснила самочинне будівництво, у силу наведених вище положень законодавства та приписів частини другої статті 376 ЦК України не змінює правовий режим такого будівництва як самочинного, з метою застосування, зокрема, положень частини четвертої цієї статті.

У справі № 916/2791/13 підставою для відмови в задоволенні позову в частині вимог органів державної влади та місцевого самоврядування суди визнали факт набуття відповідачем права власності на об'єкт нерухомого майна після закінчення його будівництва. Посилаючись на встановлений факт, вони вказали про неможливість знесення об'єкта нерухомості, на який зареєстровано право власності.

Проте, вказуючи на порушення гарантованого Конституцією права власності, суди не врахували відомостей щодо документа державної реєстрації такого права в порушення умов надання в користування землі.

Окрім того, суд апеляційної інстанції з посиланням на вимоги статті 1 Першого протоколу до Конвенції щодо втручання держави у право на мирне володіння майном вказав, що принцип «пропорційності» втручання в право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно з національним законодавством і в інтересах суспільства, буде розглядатися як порушення статті 1 Протоколу за умов недотримання справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання. «Справедлива рівновага» передбачає наявність розумного співвідношення (обґрунтованої пропорційності) між метою, що передбачається для досягнення, та засобами, які використовуються.

Відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Критеріями сумісності заходу втручання у право на мирне володіння майном із гарантіями статті 1 Першого протоколу до Конвенції є те, чи ґрунтувалося таке втручання на національному законі, чи переслідувало легітимну мету, що впливає зі змісту вказаної статті, а також чи є відповідний захід пропорційним легітимній меті втручання у право.

Втручання держави у право власності повинно мати нормативну основу у національному законодавстві, яке є доступним для заінтересованих осіб, чітким, а наслідки його застосування – передбачуваними.

Якщо можливість втручання у право власності передбачена законом, Конвенція надає державам свободу розсуду щодо визначення легітимної мети такого втручання: або з метою контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів, або для забезпечення сплати податків, інших зборів або штрафів.

Втручання у право власності, навіть якщо воно здійснюється згідно із законом і з легітимною метою, буде розглядатися як порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не буде встановлено справедливий баланс між інтересами суспільства, пов'язаними із цим втручанням, й інтересами особи, яка зазнає втручання в її право власності. Отже, має існувати розумне співвідношення (пропорційність) між метою, досягнення якої передбачається, та засобами, які використовуються для її досягнення.

Велика Палата Верховного Суду наголошує, що не кожне втручання у право мирного володіння майном зумовлює порушення принципу пропорційності. Проте суд апеляційної інстанції не навів жодних мотивів для висновку про порушення справедливого балансу інтересів позивача як власника земельної ділянки та відповідача як її орендаря і про покладення на останнього такого тягара, який буде надмірним.

Застосовуючи до спірних правовідносин статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, суд на підставі зібраних доказів мав проаналізувати:

1. Чи здійснює власник земельної ділянки, який звернувся до суду, втручання відповідно до приписів національного законодавства у право відповідача як її орендаря на мирне володіння майном останнього, зокрема з огляду на норми права у сфері містобудування й охорони культурної спадщини.
2. Чи переслідує таке втручання власника земельної ділянки через здійснення відповідачем самочинного будівництва на орендованій ним земельній ділянці легітимну мету, зокрема, чи є вимога власника цієї ділянки зобов'язати відповідача знести самовільно побудовану на такій ділянці споруду заходом з контролю власником за користуванням його ділянкою відповідно до загальних інтересів, у тому числі інтересів в охороні культурної спадщини.
3. Чи є захід із втручання у право відповідача пропорційним визначеній меті (зокрема з огляду на те, що законодавче визначення правових наслідків самочинного будівництва ґрунтується на пріоритеті захисту прав власника земельної ділянки над інтересами орендаря, який хоче спорудити певний об'єкт на цій ділянці), та чи не становитиме для відповідача задоволення вимоги про знесення самочинно побудованої на чужій земельній ділянці споруди такого індивідуального тягара, який є надмірним з урахуванням конкретних обставин справи, зокрема з урахуванням поведінки відповідача у відносинах із власником земельної ділянки, а також суспільних інтересів у збереженні культурної спадщини.

З огляду на викладене Велика Палата Верховного Суду зазна-

чає, що суди попередніх інстанцій всупереч наведеним вище нормам матеріального права, виходячи з висновків про втрату спірним майном правового режиму самочинного будівництва, не дослідили зібрані у справі докази щодо обставин здійсненого відповідачем будівництва, чим припустилися порушень норм процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89564248>

3.1.3. Справи у сфері недоговірних зобов'язань

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27.05.2020 у справі № 761/7165/17 (провадження № 61-2020Зсв19)

Відшкодування моральної шкоди з держави за тривале невиконання судового рішення державним виконавцем. Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув справу № 761/7165/17 та постановив стягнути з держави моральну шкоду у розмірі 10 тисяч гривень за тривале невиконання судового рішення державним виконавцем.

Обставини справи

Громадянин України звернувся до суду з позовом до Держави Україна в особі Державної виконавчої служби України, Ладижинського міського відділу державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Вінницькій області, третя особа Державне казначейство України (ДКСУ), про відшкодування майнової та моральної шкоди.

Позовна заява мотивована тим, що на підставі рішення Апеляційного суду Вінницької області Ладижинським міським судом Вінницької області видано виконавчий лист про стягнення з особи_2 на користь особи_1 грошових коштів у розмірі 29 463,82 грн.

Позивач зазначав, що за час перебування виконавчого документа на примусовому виконанні бездіяльність посадових осіб Ладжинського МВ ДВС ГТЮУ у Вінницькій області неодноразово визнавалась неправомірною на підставі судових рішень. Судове рішення в примусовому порядку так і не було виконане.

Вказував, що внаслідок протиправних дій та бездіяльності посадових осіб Ладжинського МВ ДВС ГТЮУ у Вінницькій області йому завдано майнової та моральної шкоди, яка підлягає стягненню з держави.

Справа неодноразово розглядалась судами, в решті-решт постановою Київського апеляційного суду рішення Шевченківського районного суду м. Києва скасовано та ухвалено нове рішення, яким відмовлено особі_1 у задоволенні позовних вимог.

Висновок Верховного Суду

ВС зазначив, з урахуванням того, що саме на державу покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок і сприятимуть юридичній визначеності у цивільних правовідносинах, належним відповідачем у справах про відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, їх посадовою або службовою особою, є держава як учасник цивільних відносин, як правило, в особі органу, якого відповідач зазначає порушником своїх прав.

Держава бере участь у справі як відповідач через відповідні органи державної влади, зазвичай, орган, діями якого завдано шкоду. Разом із тим, залучення або ж незалучення до участі у таких категоріях спорів ДКСУ чи її територіального органу не впливає на правильність визначення належного відповідача у справі, оскільки відповідачем є держава, а не Державна казначейська служба України чи її територіальний орган.

Порядок виконання судових рішень про стягнення коштів з державного органу визначений Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 5 червня 2012 року № 4901-VI, яким встановлено, що виконання рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, в межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з рахунків такого державного органу, а в разі відсутності у зазначеного державного органу відповідних призначень - за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду.

ДКСУ та її територіальний орган можуть бути залучені до участі у справі з метою забезпечення завдань цивільного судочинства, однак їх незалучення не може бути підставою для відмови у позові.

Враховуючи вищенаведене, Верховний Суд вважає, що суд апеляційної інстанції дійшов помилкового висновку, що лише незалучення ДКСУ співвідповідачем є підставою для відмови у задоволенні позову, який є обґрунтованим в частині відшкодування моральної шкоди, що вірно встановлено апеляційним судом.

Також ВС зазначив, що звертаючись до суду з даним позовом, особа_1 посилалася на те, що невиконання посадовими особами державної виконавчої служби всіх необхідних виконавчих дій призвело до невиконання судового рішення, а тому він має право на відшкодування встановленого індексу інфляції за весь час прострочення та трьох процентів річних від простроченої суми, а також упущеної вигоди, яка складає 258 168,68 грн.

Проте факт тривалого невиконання рішення суду внаслідок неправомірних дій посадових осіб державної виконавчої служби, на який посилається позивач як на підставу позовних вимог про відшкодування майнової шкоди, не є безумовною підставою для висновку про наявність причинного зв'язку між несвоєчасним виконанням рішення, яке набрало законної сили, та завданою шкодою.

ВС наголосив, що невиконання рішення суду не може напряду ототожнюватися із завданою позивачеві майновою шкодою, оскільки остаточно не втрачена можливість стягнення грошо-

вих коштів з боржника (відомості про закінчення виконавчого провадження у зв'язку з неможливістю його виконання відсутні). Невиплачені позивачеві кошти на виконання судових рішень, ухвалених на його користь, не є майновою шкодою, яка підлягає відшкодуванню на підставі статей 1173, 1174 ЦК України. Наслідком такого відшкодування буде подвійне стягнення коштів.

Таким чином, оскільки розмір збитків, які позивач просив стягнути з відповідача, є сумою, що підлягає стягненню в порядку примусового виконання судових рішень, ухвалених на його користь, то ці кошти не є майновою шкодою, яка підлягає відшкодуванню на підставі статей 1173, 1174 ЦК України.

Вимога про відшкодування інфляційних витрат також не підлягає відшкодуванню на підставі статей 1173, 1174 ЦК України, оскільки за змістом частини другої статті 625 ЦК нарахування інфляційних витрат на суму боргу та трьох процентів річних входять до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності боржника (спеціальний вид цивільно-правової відповідальності) за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступають способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат (збитків) кредитора від знецінення грошових коштів внаслідок інфляційних процесів та отримання компенсації (плати) від боржника за користування утримуваними ним грошовими коштами, належними до сплати кредиторів.

Щодо відшкодування моральної шкоди ВС зазначив, що розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди визначається залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо), та, з урахуванням інших обставин, зокрема тяжкості вимушених змін у життєвих стосунках, ступеню зниження престижу і ділової репутації позивача. При цьому виходити слід із засад розумності, виваженості та справедливості.

Правовою підставою цивільно-правової відповідальності за відшкодування шкоди, завданої рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, є правопорушення, що включає як складові елементи: шкоду, протиправне діяння особи, яка її завдала, причинний зв'язок між ними. Шкода відшкодовується незалежно від вини. Разом з тим, обов'язок доведення наявності шкоди, протиправності діяння та причинно-наслідкового зв'язку між ними покладається на позивача. Відсутність однієї із складової цивільно-правової відповідальності є підставою для відмови у задоволенні позову.

Отже, визначальним у вирішенні такої категорії спорів є доведення усіх складових деліктної відповідальності на підставі чого суд встановлює наявність факту заподіяння позивачу посадовими особами органів державної влади моральної шкоди саме тими діями (бездіяльністю), які встановлені судом (суддею).

Оскільки судовими рішеннями встановлена бездіяльність посадових осіб державної виконавчої служби в процесі виконання судових рішень про стягнення коштів, то Верховний Суд дійшов висновку, що наявні усі складові цивільно-правової відповідальності, що є підставою для задоволення позовних вимог особи_1 в частині відшкодування моральної шкоди.

Ураховуючи тривалість вимушених змін у житті позивача, глибину душевних страждань, яких зазнала особа_1 внаслідок неналежного примусового виконання судового рішення про стягнення з особи_2 на його користь грошових коштів в розмірі

29 463,82 грн та з урахуванням вимог розумності і справедливості Верховний Суд вважає, що на користь позивача із Державного бюджету України підлягає стягненню моральна шкода у розмірі 10 000 грн.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСР за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90985736>

3.1.4. Справи у сфері спадкового права

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30.07.2020 у справі № 378/1160/15-ц (провадження № 61-43170св18)

Верховний Суд вказав на важливий аспект у питанні тлумачення тексту заповіту. Пунктуаційні помилки в тексті заповіту не впливають на його зміст. Відсутність розділових знаків та їх неправильне вживання не впливають на зміст тексту заповіту. Ці помилки свідчать про неналежну мовну компетенцію нотаріуса, оскільки він оформляє текст складеного кимось заповіту. Такий висновок зробив Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду при розгляді справи № 378/1160/15-ц.

Тлумачення заповіту може бути здійснене після відкриття спадщини самими спадкоємцями. У разі спору між спадкоємцями тлумачення заповіту здійснюється судом.

Проте тлумачення заповіту судом не повинно змінювати волі заповідача, тобто підмінити собою сам заповіт. Суд не може брати на себе права власника щодо розпорядження його майном на випадок смерті. Тлумачення заповіту є лише інструментом з'ясування волі заповідача після його смерті. Отже, суд, здійснюючи тлумачення заповіту, не повинен виходити за межі цього процесу та змінювати (доповнювати) зміст заповіту, що може спотворити волю заповідача.

Неточне відтворення в заповіті власної волі заповідача щодо долі спадщини може бути зумовлене, перш за все, неоднаковим використанням у ньому слів, понять та термінів, які є загальноприйнятими у сфері речових, зобов'язальних, спадкових відносин тощо. Цьому також можуть сприяти й певні неузгодженості між змістом окремих частин заповіту і змістом заповіту в цілому, що ускладнюють розуміння волі заповідача щодо долі спадщини.

При цьому, частина друга статті 213 ЦК України не допускає, щоб при тлумаченні правочину здійснювався пошук волі учасника правочину, який не знайшов відображення у тексті самого правочину при тлумаченні заповіту, не допускається і внесення змін у зміст заповіту, ураховуючи також, що заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи щодо належного їй майна, яким вона відповідно до законодавства має право розпоряджатися на момент укладення заповіту.

У справі встановлено, що згідно з висновком експертного дослідження, проведеного Українським бюро лінгвістичних експертиз, текст оспорюваного заповіту дає лінгвістичні підстави стверджувати, що адреса «по вулиці Червоноармійській під № 33» стосується трьох об'єктів заповідального розпорядження:

земельної ділянки площею 0,1509 га, житлового будинку з господарськими та побутовими будівлями та спорудами, земельної ділянки площею 0,2500 га, на якій розташований цей будинок.

Судом першої інстанції встановлено, що вказаний вище висновок експертного дослідження узгоджується з відповіддю Інституту української мови, в якій зазначено, що текст оспорюваного заповіту є складним реченням з різними типами синтаксичного зв'язку. «Друга його частина має спільний з першою частиною підмет, виражений займенником «Я», і двічі повторений присудок «заповідаю», перший із яких має чотири однорідні додатки із залежними від них узгодженими та неузгодженими означеннями: житловий будинок з господарськими та побутовими будівлями та спорудами, земельну ділянку площею 0,2500 га, земельну ділянку площею 0,1509 га, земельну ділянку площею 0,7800 га. У другій частині складного речення після однорідних членів будинок..., ділянку..., ділянку..., ділянку... перед першим дієслівним присудком «заповідаю» потрібно поставити тире, бо завершено перелік однорідних членів і після них продовжено речення, а також кому, що засвідчує кінець підрядної частини». В тексті заповіту є й інші пунктуаційні помилки. Проте відсутність зазначених розділових знаків та неправильне вживання деяких із них не впливають на зміст тексту заповіту. Ці помилки свідчать про неналежну мовну компетенцію нотаріуса, оскільки він оформляє текст складеного кимось заповіту.

Місцевим судом встановлено, що оспорюваний заповіт не ускладнений неоднаковим використанням у ньому слів, понять, термінів, які є загальноприйнятими у сфері речових відносин, з його змісту чітко вбачається воля заповідача передати в порядку спадкування чотири об'єкти заповідального розпорядження.

Верховний Суд у складі об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду в постанові від 18 квітня 2018 року у справі № 753/11000/14-ц зазначив, що в частинах третій та четвертій статті 213 ЦК України визначаються загальні способи, що застосовуватимуться при тлумаченні, які втілюються в трьох рівнях тлумачення.

Перший рівень тлумачення здійснюється за допомогою однако-вих для всього змісту правочину значень слів і понять, а також загальноприйнятих у відповідній сфері відносин значення термінів.

Другим рівнем тлумачення (у разі якщо за першого підходу не вдалося витлумачити зміст правочину) є порівняння різних частин правочину як між собою, так і зі змістом правочину в цілому, а також з намірами сторін, які вони виражали при вчиненні правочину та з чого вони виходили при його виконанні.

Третім рівнем тлумачення (при безрезультативності перших двох) є врахування: мети правочину, змісту попередніх переговорів, усталеної практики відносин між сторонами (якщо сторони перебували раніше в правовідносинах між собою), звичаїв ділового обороту; подальшої поведінки сторін; тексту типового договору; інших обставин, що мають істотне значення.

З огляду на викладене тлумаченню підлягає зміст угоди або її частина у способи, встановлені статтею 213 ЦК України, тобто тлумаченням правочину є встановлення його змісту відповідно до волевиявлення сторін при його укладенні, усунення неясностей та суперечностей у трактуванні його положень.

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСП за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90714259>

Із повним текстом постанови можна ознайомитись у ЄРСП за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90021630>

3.1.5. Справи у сфері цивільного процесу

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27.05.2020 у справі №802/2196/17-а (провадження №11-126зай20)

ВП ВС пояснила, які обставини не можуть визнаватися нововиявленими. До того ж не вважається нововиявленими обставини зміна правової позиції суду в інших подібних справах.

У даній справі була оскаржена ухвала ВС/КАС про відмову в задоволенні заяви апелянта про перегляд за нововиявленими обставинами судового рішення у зразковій справі за позовом особи до Ліквідаційної комісії Управління МВС України в області про визнання бездіяльності неправомірною та зобов'язання вчинити дії.

До КАС ВС надійшла заява ОСОБА_1 про перегляд рішення ВС/КАС від 12.03.2018 за нововиявленими обставинами з підстави, передбаченої п. 1 ч.2 ст. 361 КАС України, а саме у зв'язку з наявністю істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи.

Відмовляючи в задоволенні заяви про перегляд рішення ВС/КАС від 12.03.2018 за нововиявленими обставинами, суд першої інстанції виходив з того, що обставини, на які посилався ОСОБА_1, не є нововиявленими в розумінні п. 1 ч.2 ст. 361 КАС України.

Розглянувши апеляційну скаргу на ухвалу КАС ВС, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про залишення без змін рішення суду першої інстанції та зазначила наступне.

Необхідними ознаками нововиявлених обставин є: існування цих обставин під час розгляду та вирішення справи й ухвалення судового рішення, про перегляд якого подається заява; на час розгляду справи ці обставини об'єктивно не могли бути відомі ні заявникові, ні суду; істотність цих обставин для розгляду справи (внаслідок урахування цих обставин суд міг би прийняти інше рішення, ніж те, що було прийняте).

Частиною 4 ст. 361 КАС України визначено, що не є підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами: 1) переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи; 2) докази, які не оцінювалися судом, стосовно обставин, що були встановлені судом.

Наведене свідчить, що обставини, які виникли чи змінилися після ухвалення судом рішення, а також обставини, на які посилався учасник судового процесу у своїх поясненнях, касаційній скарзі або які могли бути встановлені в разі виконання судом вимог процесуального закону, не можуть визнаватися нововиявленими.

До того ж не вважається нововиявленими обставини зміна правової позиції суду в інших подібних справах.